

POWIAT
STALOWOWOLSKI

Postępowanie w stosunku do osób nadużywających alkoholu

Informator opracowany przez Fundację „Masz prawo” z siedzibą w Tarnobrzegu jako zadanie publiczne zlecone i sfinansowane ze środków otrzymanych od Powiatu Stalowowolskiego w ramach edukacji prawnej, o której mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. 2015 poz. 1255 z późniejszymi zmianami), w związku z realizacją zadania prowadzenia punktu nieodpłatnej pomocy prawnej w Powiecie Stalowowolskim w 2024 roku.

TARNOBRZEG 2024

Na wstępie należy zaznaczyć, że na gruncie obowiązujących przepisów prawa nie ma podstaw do przymusowego leczenia osoby uzależnionej od alkoholu. Co do zasady poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne, a wyjątki od tej zasady określa ustawa. Nie mniej jednak istnieje procedura w przedmiocie **zobowiązania do poddania się leczeniu odwykowemu**, gdzie sąd może wydać postanowienie i **zobowiązać uzależnionego do odbycia terapii**. Orzeczenie sądu może jednak zapaść wyjątkowo, jako że tego rodzaju rozstrzygnięcie ingeruje w wolności osoby uzależnionej. Celem instytucji sądowego zobowiązania osób uzależnionych od alkoholu do leczenia odwykowego jest **motywowanie do podjęcia terapii uzależnienia**. Jak podkreśla się **leczenie uzależnień powinno być dobrowolne, gdyż wtedy może przynieść najlepsze efekty**.

Aktem prawnym regulującym to, jakie czynności powinny być podjęte, aby sąd zobowiązał osobę uzależnioną do leczenia wynika z przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.). – zwana dalej ustawą. To to postępowanie, w przedmiocie zobowiązania do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego, będzie przedmiotem niniejszego opracowania.

ŚWIADCZENIA ZDROWOTNE DLA OSÓB UZALEŻNIONYCH OD ALKOHOLU I CZŁONKÓW ICH RODZIN.

Leczenie odwykowe osób uzależnionych od alkoholu prowadzi się w zakładach leczniczych w rodzaju:

1. świadczenia stacjonarne i całodobowe;
2. świadczenia ambulatoryjne.

Od osób uzależnionych od alkoholu nie pobiera się opłat za świadczenia w zakresie leczenia odwykowego udzielane przez zakłady lecznicze.

Członkowie rodziny osoby uzależnionej od alkoholu, dotknięci następstwami nadużywania alkoholu przez osobę uzależnioną, mogą uzyskać w:

1. podmiotach leczniczych wykonujących działalność w zakresie leczenia odwykowego;
2. w wojewódzkim ośrodku terapii uzależnienia i współuzależnienia;

- świadczenia zdrowotne w zakresie terapii i rehabilitacji współuzależnienia oraz profilaktyki, a za świadczenia te od wymienionych osób nie pobiera się opłat.

Co więcej **dzieci osób uzależnionych od alkoholu**, dotknięte następstwami nadużywania alkoholu przez rodziców, uzyskują bezpłatnie:

1. pomoc psychologiczną;
2. pomoc socjoterapeutyczną;

- w ww. podmiotach leczniczych i poradniach specjalistycznych oraz placówkach opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych, przy czym pomoc niesiona dzieciom przez osoby lub instytucje może być udzielona wbrew woli rodziców lub opiekunów będących w stanie nietrzeźwym.

PRZESŁANKI SKIEROWANIA NA BADANIE W PRZEDMIOCIE UZALEŻNIENIA OD ALKOHOLU.

Osoby, które w związku z nadużywaniem alkoholu powodują:

1. rozkład życia rodzinnego;
2. demoralizację małoletnich;
3. uchylają się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny;
4. albo systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny;

- kieruje się na badanie przez biegłego w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu i wskazania rodzaju zakładu leczniczego.

Na ww. badanie kieruje **gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych** właściwa według miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, na jej wniosek lub z własnej inicjatywy.

Tym samym sam fakt uzależnienia od alkoholu nie może stanowić samoistnej podstawy do zobowiązania danej osoby do podjęcia leczenia odwykowego, lecz muszą towarzyszyć temu także określone negatywne zachowania w sferze społecznej.

BIEGLI, SPOSÓB SPORZĄDZANIA OPINII, WARUNKI I SPOSÓB DOKONYWANIA BADAŃ NIEZBĘDNYCH DO WYDANIA OPINII W PRZEDMIOCIE UZALEŻNIENIA OD ALKOHOLU.

Biegłych powołuje przy sądzie okręgowym, na okres pięciu lat, prezes tego sądu (lista biegłych jest publikowana w wojewódzkim dzienniku urzędowym w terminie miesiąca od dnia powołania i aktualizowana jest przez prezesa sądu okręgowego w miarę potrzeb, nie rzadziej jednak niż raz do roku).

W celu sporządzenia opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu **ocenia się:**

1. dane z dostępnej dokumentacji;
2. stan somatyczny i psychiczny na podstawie osobistego badania.

W razie konieczności biegły na potrzeby sporządzanej opinii **może także zlecić:**

1. przeprowadzenie badań laboratoryjnych;
2. niezbędne konsultacje specjalistyczne i badania diagnostyczne.

Opinię w przedmiocie uzależnienia od alkoholu wydają **wspólnie, po przeprowadzonych badaniach:**

1. lekarz psychiatra i psycholog;
2. lekarz psychiatra i specjalista psychoterapii uzależnień; albo
3. lekarz psychiatra i specjalista w dziedzinie psychoterapii uzależnień.

Uzależnienie, jak większość zaburzeń psychicznych, obecnie jest, zgodnie z rekomendacjami prawidłowego postępowania, leczone dwutorowo – z wykorzystaniem farmakologii i psychoterapii. Dlatego też współdziałanie specjalistów z obu dziedzin jest niezbędne do sporządzenia prawidłowej opinii o stanie uzależnienia danej osoby.

Badanie w celu wydania ww. opinii biegli przeprowadzają wspólnie, każdy w zakresie swojej specjalności, w warunkach zapewniających bezpieczeństwo oraz ochronę dóbr osobistych osoby badanej. Jeżeli osoba badana:

1. odmawia poddania się badaniu; lub
2. utrudnia jego przeprowadzenie; lub

3. z innych powodów nie jest możliwe ustalenie wniosków diagnostycznych;

- biegły ogranicza swoje czynności do możliwych w danej sytuacji i wzmiankuje o zaistniałych okolicznościach w sporządzonej opinii.

Opinia w przedmiocie uzależnienia od alkoholu zawiera przede wszystkim:

1. wyciąg z dostarczonej dokumentacji, w tym z akt sporządzonych przez gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych;
2. opis przebiegu badania, określający jego zakres;
3. wynik autoanamnezy, ocenę stanu psychicznego osoby badanej, a także wyniki konsultacji specjalistycznych, badań laboratoryjnych i badań specjalistycznych, o ile badania takie zostały przeprowadzone;
4. rozpoznanie wraz z uzasadnieniem;
5. wskazanie dalszego trybu postępowania;

W przypadku gdy między biegłymi sporządzającymi opinię wystąpi istotna różnica zdań, fakt ten powinien zostać zaznaczony w opinii.

POSTĘPOWANIE W SPAWIE ZOBOWIĄZANIA DO PODDANIA SIĘ LECZENIU ODWYKOWEMU.

WYSTĄPIENIE Z WNIOSKIEM.

Osoby spełniające przesłanki skierowania na badanie w przedmiocie uzależnienia od alkoholu, a więc które w związku z nadużywaniem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylają się od obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny albo systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny, jeżeli uzależnione są od alkoholu, zobowiązać można do poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego:

1. stacjonarnym; lub
2. niestacjonarnym.

O zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego orzeka sąd rejonowy właściwy według miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, w postępowaniu nieprocesowym.

Sąd wszczyna postępowanie na wniosek, z którym wystąpić może:

1. gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych; lub
2. prokuratura.

Tym samym aby podjąć działania wobec osoby uzależnionej od alkoholu i zobowiązać ją do podjęcia leczenia odwykowego, należy w pierwszej kolejności skontaktować się z gminną komisją rozwiązywania problemów alkoholowych lub prokuraturą. Złożenie ww. wniosku **bezpośrednio do sądu przez inne podmioty np. członka rodziny osoby uzależnionej**, spowoduje, że **sąd oddali wniosek z powodu braku legitymacji procesowej** do wystąpienia z takim żądaniem.

Do wniosku dołącza się zebraną dokumentację wraz z opinią biegłego, jeżeli badanie przez biegłego zostało przeprowadzone.

W przypadku gdy w stosunku do osoby, której postępowanie dotyczy, brak jest opinii biegłego w przedmiocie uzależnienia od alkoholu, sąd **zarządza poddanie tej osoby** odpowiednim badaniom.

Jeżeli na podstawie opinii biegłego sąd uzna to za niezbędne, może **zarządzić oddanie badanej osoby pod obserwację w zakładzie leczniczym na czas nie dłuższy niż 2 tygodnie** (w wyjątkowych wypadkach, na wniosek zakładu, sąd może termin ten przedłużyć **do 6 tygodni**). Przed wydaniem postanowienia zarządzającego oddanie pod obserwację do zakładu sąd **wysłuchuje osobę**, której postępowanie dotyczy i na to **postanowienie przysługuje zażalenie**.

W razie zarządzenia przez sąd badania przez biegłego lub oddania pod obserwację w zakładzie leczniczym osoba, której postępowanie dotyczy, **obowiązana jest poddać się:**

1. badaniom psychologicznym i psychiatrycznym; oraz
2. zabiegom niezbędnym do wykonania podstawowych badań laboratoryjnych;

- pod warunkiem, że są dokonywane przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje zawodowe z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu tej osoby.

W sytuacji **doprowadzenia osoby w stanie nietrzeźwości do izby wytrzeźwień lub placówki** o przypadkach uzasadniających wszczęcie postępowania w sprawie zastosowania obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu dyrektor izby wytrzeźwień, kierownik placówki albo jednostka Policji

zawiadamia niezwłocznie właściwą gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych.

ROZPATRZENIE WNIOSKU I WYDANIE ORZECZENIA.

Rozprawa.

Orzeczenie o obowiązku poddania się leczeniu zapada po przeprowadzeniu rozprawy, która powinna odbyć się w terminie jednego miesiąca od dnia wpływu wniosku.

Przymusowe doprowadzenie przed sąd.

Sąd może zarządzić przymusowe doprowadzenie przez organ Policji (jeżeli zarządzenie przymusowego doprowadzenia dotyczy żołnierza, wykonuje je Żandarmeria Wojskowa lub wojskowy organ porządkowy) w przypadku:

1. nieusprawiedliwionego niestawiennictwa na rozprawę; lub
2. uchylania się od zarządzonego poddania się badaniu przez biegłego albo obserwacji w zakładzie leczniczym.

Wywiad środowiskowy.

Sąd może zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego w celu:

1. ustalenia okoliczności wskazujących na nadużywanie alkoholu przez osobę, której postępowanie dotyczy;
2. zakłócania przez nią spokoju lub porządku publicznego;
3. jej relacji w rodzinie, zachowania się w stosunku do małoletnich i stosunku do pracy.

Postanowienie.

Zobowiązanie do leczenia zależy od przesądzenia zarówno przesłanki medycznej (tego, czy dana osoba jest uzależniona) oraz tzw. społecznej. Jak podkreśla się w orzecznictwie tylko łączne zaistnienie tych przesłanek może skłonić sąd do uwzględnienia wniosku. Co więcej ww. przesłanki muszą być spełnione na chwilę orzekania przez sąd, to jest powinien on ustalić, że to na datę orzekania uczestnik jest uzależniony od alkoholu, a przez nałóg dochodzi np. do zakłócania porządku publicznego i demoralizacji małoletnich.

Sąd, uznając wniosek za zasadny, może zobowiązać uczestnika do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie leczenia odwykowego. Gdy wniosek nie jest zasadny, podlega oddaleniu. W tym

miejscu należy zaznaczyć, że ciężar udowodnienia uzależnienia od alkoholu uczestnika postępowania w stopniu wymagającym leczenia jak również istnienie co najmniej jednej z tzw. przesłanek społecznych, spoczywa na wnioskodawcy.

Nadzór kuratora.

Orzekając o obowiązku poddania się leczeniu sąd może ustanowić na czas trwania tego obowiązku nadzór kuratora sądowego. Osoba, wobec której ustanowiony został nadzór, ma obowiązek stawiania się na wezwanie sądu lub kuratora sądowego i wykonywania ich poleceń, dotyczących takiego postępowania w okresie nadzoru, które może się przyczynić do skrócenia czasu trwania obowiązku poddania się leczeniu. Nadzór sprawuje kurator sądowy wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich.

Kurator sądowy, sprawując nadzór organizuje i prowadzi działania mające na celu pomoc osobie zobowiązanej w osiągnięciu celów leczenia, a w szczególności:

1. podejmuje działania niezbędne do tego, aby osoba zobowiązana zastosowała się do orzeczenia sądu;
2. utrzymuje systematyczny kontakt z osobą zobowiązaną oraz udziela jej niezbędnej pomocy w rozwiązywaniu trudności życiowych, a zwłaszcza w rozpoczęciu i kontynuowaniu leczenia odwykowego;
3. zaznajamia się z wynikami leczenia odwykowego oraz współdziała z zakładem lecznictwa odwykowego w celu osiągnięcia celów leczenia odwykowego;
4. motywuje osobę poddaną leczeniu odwykowemu do nawiązania kontaktów z odpowiednimi zakładami leczniczymi oraz organizacjami lub grupami samopomocy osób uzależnionych od alkoholu;
5. utrzymuje kontakt z członkami rodziny osoby zobowiązanej, pozostającymi z nią we wspólnym gospodarstwie domowym;
6. oddziałuje na środowisko, w którym osoba zobowiązana przebywa lub do którego ma powrócić, zwłaszcza kształtuje właściwy stosunek do tej osoby;
7. składa sądowi pisemne sprawozdania z przebiegu leczenia odwykowego w terminach określonych przez sąd, nie rzadziej jednak niż co 2 miesiące;
8. w razie potrzeby współdziała z organami samorządu terytorialnego oraz organizacjami społecznymi w celu zapewnienia osobie zobowiązanej lub jej rodzinie odpowiedniej pomocy, polegającej w szczególności na ułatwieniu zatrudnienia, zapewnieniu czasowego zakwaterowania oraz na świadczeniach materialnych;
9. w razie potrzeby współdziała z pracodawcą w celu realizacji obowiązków nałożonych na osobę zobowiązaną.

Ponadto do obowiązków zawodowego kuratora sądowego należy składanie **wniosków do sądu w sprawach:**

1. zmiany postanowienia co do rodzaju zakładu leczenia odwykowego;
2. orzeczenia ustania obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu.

Kurator sądowy zawiadamia także sąd o potrzebie podjęcia innych niezbędnych czynności.

WYKONANIE ORZECZENIA.

Wezwanie do stawienia się w zakładzie lecznictwa odwykowego.

Sąd wzywa osobę, w stosunku do której orzeczony został **prawomocnie obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, do stawienia się dobrowolnie w oznaczonym dniu** we wskazanym zakładzie lecznictwa odwykowego w celu poddania się leczeniu, **z zagrożeniem zastosowania przymusu w wypadku uchylenia się od wykonania tego obowiązku.** Osoba, w stosunku do której orzeczony został obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, **związanemu z pobytem w stacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego, nie może opuszczać terenu tego zakładu bez zezwolenia kierownika zakładu.**

Przymusowe doprowadzenie.

Sąd zarządza przymusowe doprowadzenie do zakładu leczniczego osoby uchylającej się od wykonania ww. obowiązków przez organ Policji (jeżeli zarządzenie przymusowego doprowadzenia dotyczy żołnierza, wykonuje je Żandarmeria Wojskowa lub wojskowy organ porządkowy). Wykonując zarządzenie przymusowego doprowadzenia takiej osoby, Policja, Żandarmeria Wojskowa i wojskowy organ porządkowy, ma prawo do jej zatrzymania tylko w niezbędnych wypadkach i na czas konieczny do wykonania tego zarządzenia.

CZAS TRWANIA I PONOWNE ZASTOSOWANIE OBOWIĄZKU PO JEGO USTANIU.

Obowiązek poddania się leczeniu trwa tak długo, jak tego wymaga cel leczenia, **nie dłużej jednak niż 2 lata od chwili uprawomocnienia się postanowienia.**

W czasie trwania obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu **sąd może, po zasięgnięciu opinii kierownika podmiotu leczniczego, na wniosek:**

1. osoby, w stosunku do której został orzeczony prawomocnie obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu; lub
2. kuratora sądowego;

- zmieniać postanowienia w zakresie rodzaju zakładu leczenia odwykowego. Sąd może zmieniać takie postanowienia również na wniosek samego kierownika podmiotu leczniczego.

W czasie trwania obowiązku stacjonarny zakład leczący może ze względów leczniczych skierować osobę zobowiązaną do innego zakładu w celu kontynuowania leczenia odwykowego, powiadamiając o tym sąd.

O ustaniu obowiązku poddania się leczeniu przed upływem ww. okresu decyduje sąd, po zasięgnięciu opinii zakładu, w którym osoba leczona przebywa, na wniosek:

1. osoby zobowiązanej;
2. zakładu leczącego;
3. kuratora sądowego;
4. prokuratora.

Decyzję taką sąd może również podjąć z urzędu.

W wypadku ustania obowiązku poddania się leczeniu ponowne zastosowanie tego obowiązku wobec tej samej osoby nie może nastąpić **przed upływem 3 miesięcy od jego ustania.**

UBEZWŁASNOWIENIE OSOBY UZALEŻNIONEJ OD ALKOHOLU.

Sąd, który nałożył na osobę uzależnioną od alkoholu obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu, jeśli uzna, że na skutek takiego uzależnienia zachodzi potrzeba całkowitego ubezwłasnowolnienia tej osoby - zawiadamia o tym właściwego prokuratora. W razie orzeczenia ubezwłasnowolnienia sąd opiekuńczy, określając sposób wykonywania opieki, orzeka o umieszczeniu tej osoby w domu pomocy społecznej dla osób uzależnionych od alkoholu, chyba że zachodzi możliwość objęcia tej osoby inną stałą opieką. Osoba przyjęta do domu pomocy społecznej podlega okresowym badaniom stanu zdrowia w zakresie uzasadniającym jej pobyt w domu pomocy społecznej. **Badania przeprowadza się co najmniej raz na 6 miesięcy.**

Do sądu opiekuńczego, z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do domu pomocy społecznej, mogą występować:

1. osoba przyjęta do domu pomocy społecznej, w tym również osoba ubezwłasnowolniona;
2. jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo;
3. osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę,

Z takim wnioskiem może także wystąpić kierownik domu pomocy społecznej, jeżeli uzna, że zmieniły się okoliczności uzasadniające orzeczenie o przyjęciu osoby do domu pomocy społecznej.

ODWOŁANIE.

Od postanowienia sądu pierwszej instancji – **sądu rejonowego** przysługuje apelacja do sądu drugiej instancji - **sądu okręgowego**.

Apelację wnosi się do sądu, który wydał zaskarżone orzeczenie, w terminie dwutygodniowym od doręczenia skarżącemu orzeczenia z uzasadnieniem (termin uważa się za zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem skarżący wniósł apelację do sądu drugiej instancji, wówczas sąd ten zawiadamia sąd pierwszej instancji o wniesieniu apelacji i żąda przedstawienia akt sprawy), przy czym **pisemne uzasadnienie orzeczenia sporządza się na wniosek strony o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem zgłoszony w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia orzeczenia (w przypadkach gdy orzeczenie doręcza się z urzędu, termin ten liczy się od dnia doręczenia orzeczenia).**

Wymagania apelacji.

Apelacja powinna czynić zadość wymaganiom przewidzianym dla pisma procesowego, to jest zawierać:

1. oznaczenie sądu drugiej instancji, do którego jest skierowana;
2. sygnaturę akt sprawy;
3. imiona i nazwiska lub nazwy uczestników, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników;
4. oznaczenie rodzaju pisma (apelacja);
5. podpis uczestnika albo jego przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
6. wymienienie załączników, które dołącza się do pisma;

a ponadto zawierać:

7. oznaczenie orzeczenia, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części;
8. zwięzłe przedstawienie zarzutów, przy czym w zarzutach co do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia należy wskazać fakty ustalone przez sąd pierwszej instancji niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy lub istotne dla rozstrzygnięcia fakty nieustalone przez sąd pierwszej instancji;
9. uzasadnienie zarzutów;
10. powołanie, w razie potrzeby, nowych faktów lub dowodów, a przy tym należy uprawdopodobnić, że ich powołanie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikła później;
11. wniosek o zmianę lub o uchylenie postanowienia z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia.

Po otrzymaniu apelacji sąd pierwszej instancji przedstawia niezwłocznie akta sprawy sądowi drugiej instancji.